

УДК 342.95

В. А. Глухверя, начальник головного управління
Міністерства внутрішніх справ
у Дніпропетровській області

**ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ВИДИ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ
НА РЕЖИМ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ,
ТА АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ВЧИНЕННЯ**

Досліджено правові норми та наукові теорії, що визначають поняття й ознаки інформаційного правопорушення, його види, охарактеризовано порушення режиму інформації з обмеженим доступом як вид інформаційного правопорушення.

Ключові слова: інформаційне правопорушення; режим інформації з обмеженим доступом; інформаційна відповідальність; адміністративна відповідальність.

We study the law and theory, defining the concept and characters of information offense, its types and are characterized by an abnormality in the restricted information as a kind of information an offense.

Key words: information violation; information offenses mode information with restricted access; information responsibility; administrative responsibility.

Постановка проблеми. Зростання інформації як складника суспільного життя, необхідність її правового врегулювання створює передумови формування та визначення чітких меж такої галузі права, як інформаційне право. Відповідно до Модельного закону про інформатизацію, інформацію та захист інформації, інформація – це відомості або дані, порядок використання яких незалежно від способу їх подання, зберігання або організації підлягає правовому регулюванню згідно з цим Законом та іншими національними законами [1]. Закономірне збільшення норм, що регулюють інформаційні відносини, тягне за собою також збільшення фактів їх порушення, порівняно з періодом правової неврегульованості інформаційних відносин. Так, О. В. Полушкін зазначає, що сутність інформаційного правопорушення проявляється у тісному зв'язку з нормами, які передбачають юридичну відповідальність за їх учинення, із системою дозволів, заборон, обмежень і стимулів, котрі формують правовий режим в інформаційній сфері [2]. Науково-технічна революція детермінувала появу нового виду правопорушень – інформаційні правопорушення. На це вказують керівники Інституту інформаційного права Ю. Є. Максименко та В. А. Ліпкан. Ці науковці вважають, що, використовуючи новітні та інноваційні інформаційно-телекомунікаційні технології та засоби зв'язку у своїй діяльності, правопорушники завдають ще більшої суспільної шкоди. З огляду на зазначене, ми підтримуємо концепцію Ю. Є. Максименко та В. А. Ліпкан про появу й чітке виокремлення нового інформаційно-правового феномена: інформаційної злочинності, тобто злочинності, де родовий об'єкт злочину – інформація [3]. Підтримуючи позицію названих учених, все ж вважаємо за необхідне спочатку визначити поняття інформаційного правопорушення та види відповідальності за його вчинення. Більше того, Ю. Є. Максименко та В. А. Ліпкан, розуміючи пріоритет узагальнювального поняття інформаційного правопорушення, вважають, що актуальність дослідження теоретичних і практичних проблем інформаційних деліктів в Україні зумовлена, з одного боку, необхідністю створення цілісної теорії інформаційного делікту як самостійного виду правопорушення й підстави інформаційно-правової відповідальності, з іншого – потребою вдосконалення чинного інфор-

© В. А. Глухверя, 2014

маційно-деліктного законодавства [3]. Аналіз наукових досліджень виявив використання разом із поняттям “інформаційні правопорушення” як синоніми такі терміни: “порушення інформаційного законодавства”, “порушення інформаційного характеру”, “порушення в інформаційній сфері”, “порушення у сфері інформаційної безпеки”, “порушення в галузі інформаційної діяльності”, “порушення норм інформаційного права” тощо. Науковці не розробили чітку класифікацію та систему інформаційних правопорушень, відповідно не визначили місце таких правопорушень, як порушення режиму інформації з обмеженим доступом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою поняття, ознак інформаційного правопорушення, правового регулювання підстав притягнення до юридичної відповідальності за вчинення правопорушень в інформаційній галузі вивчали такі вчені, як В. Ю. Баскаков, А. М. Благодарний, Г. О. Блінова, Л. П. Коваленко, Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан, А. В. Полушкін, В. В. Сидоренко, О. С. Соколова, О. В. Стоєцький. Водночас окремо дослідження порушення режиму інформації з обмеженим доступом як інформаційного правопорушення комплексно не проводились.

Мета статті – з’ясувати ознаки та поняття порушення режиму інформації з обмеженим доступом як виду інформаційного правопорушення. Предмет розгляду цього наукового дослідження – правові норми та наукові теорії, що визначають поняття, ознаки, види інформаційних правопорушень та юридичну відповідальність за їх учинення.

Виклад основного матеріалу. А. В. Полушкін зазначає, що інформаційні правопорушення можуть учинятися переважно в особливій галузі людської діяльності – в інформаційній, тобто в ділянці пошуку, створення, обробки, передавання, отримання, зберігання, захисту та використання відомостей про навколишній світ і (або) з використання інформаційних засобів та технологій роботи з інформацією, незалежно від її форми [2]. Результати нашого дослідження свідчать, що правила використання, збереження, захисту, опрацювання, передання і знищення інформації є складовою частиною всіх видів діяльності фізичних, юридичних осіб та їх об’єднань. Чинне законодавство України не передбачає такого поняття, як інформаційні правопорушення, не встановлює інформаційної відповідальності, але в інформаційній сфері за правопорушення застосовується адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна, фінансова та кримінальна відповідальність. Крім того, на наш погляд, ускладнює процес конкретизації ознак і визначення інформаційного правопорушення у законодавстві відсутність парадигми щодо структури та ієрархії інформації за її цінністю, що дозволяло б поділяти делікти на правопорушення та злочини.

Законодавчому закріпленню визначення інформаційного правопорушення, встановленню складів таких правопорушень і відповідальності за їх учинення має передувати велика теоретична робота. В умовах швидкого зростання кількості й рівня інформаційно-комунікаційних технологій питання охорони та захисту інформаційних відносин ставатиме дедалі актуальнішим. Л. П. Коваленко зазначає, що вже щороку в державі фіксується декілька мільйонів випадків порушення інформаційного законодавства, але, на жаль, через відсутність інформаційних стягнень правопорушення залишаються без притягнення до відповідальності [4, 441]. Л. П. Коваленко запропонував авторську концепцію інформаційного правопорушення (проступку), відповідно до якої – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на врегульовані законами суспільні відносини, що виникають та існують під час здійснення інформаційної діяльності, а саме: під час одержання, використання, поширення та зберігання учасниками інформаційних правовідносин інформації, за яку законом передбачено інформаційну відповідальність. Це визначення не подається в чинному інформаційному законодавстві, на думку Л. П. Коваленка, в майбутньому в ньому має акцентуватись на об’єктах інформаційного правопорушення –

одержання, використання, поширення та зберігання учасниками інформаційних правовідносин інформації [4, 445].

Отже, під час визначення правопорушення як інформаційного слід брати до уваги за-сади, запропоновані Ю. С. Максименко. На її думку, інформаційним правопорушенням є те правопорушення, що завдає шкоди (небезпеки) інформаційним правам чи свободам людини та громадянина, інформаційній інфраструктурі держави чи скоюється за допомогою інфор-маційно-телекомунікаційних технологій або засобів зв'язку [5]. Ю. С. Максименко, В. А. Ліпкан запропонували під інформаційним деліктом розуміти суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність), за вчинення якого деліктним законодав-ством у сфері інформації передбачено юридичну відповідальність, який за сутністю є суспільно небезпечним посяганням на інформаційні правовідносини, що охороняються нор-мами інформаційного законодавства, яким воно може заподіяти або чинить шкоду; за зміс-том є винним діянням суб'єкта інформаційно-правової відповідальності; за формою – про-типравна дія або бездіяльність, за вчинення якої передбачено юридичну відповідальність у сфері інформації.

Для інформаційного делікту, зазначають Ю. С. Максименко та В. А. Ліпкан, харак-терні всі ознаки адміністративних правопорушень, властиві іншим видам адміністративних проступків: суспільна небезпечність, протиправність, винність та караність. Однак дані ознаки інформаційного делікту відрізняються від інших правопорушень тим, що: 1) мають міжгалузевий характер, тому відповідальність за них передбачена в деліктному законо-давстві різних галузей права; 2) мають ідеальний характер, тобто так чи інакше пов'язані зі специфічною субстанцією – інформацією; 3) скоюються, як правило, в інформаційній сфері, інформаційному середовищі, є елементом інформаційної діяльності; 4) складність ідентифікації правопорушника чи джерела небезпеки (особливо для комп'ютерних право-порушень); 5) складність визначення місця й часу вчинення (особливо для комп'ютерних правопорушень); 6) динамічний і перманентний розвиток способів, засобів їх учинення, що ускладнює ефективну їх превенцію, зокрема правовими засобами; 7) особлива роль у визначенні правопорушення як інформаційного належить об'єктові порушення (інформа-ційні відносини), предметові (інформаційна інфраструктура) чи знаряддю вчинення (інфор-маційно-телекомунікаційні технології (засоби інформатизації та телекомунікацій), інші засоби зв'язку). Тобто, підсумовують Ю. С. Максименко та В. А. Ліпкан, інформаційним правопорушенням слід визначати те порушення, що спрямоване на порушення права на інформацію, інформаційну інфраструктуру або вчиняється за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій чи засобів зв'язку [6]. На наш погляд, у широкому розумінні інформаційні правопорушення – це порушення інформаційних прав фізичних та юридичних осіб, у тому числі й права на інформацію з обмеженим доступом.

Вважаємо, що демонстративним прикладом недосконалої реалізації правової аксіо-логії щодо інформаційних прав є різноманітність адміністративних правопорушень у цій сфері. Особливістю інформаційних деліктів є те, що в інформаційному законодавстві бракує чітко сформульованого складу багатьох правопорушень, а також не виділено ознаки, за якими ті чи інші інформаційні правопорушення мають бути згруповані до однієї глави [6].

На думку В. В. Сидоренко, Е. Е. Саутіна, у чинному законодавстві про адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації відсутній нормативний акт, який би містив вичерп-ний перелік законів, що передбачають адміністративну відповідальність [7, 55]. На наш погляд, найбільшу концентрацію кількості статей, що передбачають юридичну відповідаль-ність за інформаційні правопорушення, має КУпАП. З цього ракурсу також цікава праця О. В. Стосцького, в якій автор досліджує питання адміністративної відповідальності за пра-вопорушення у сфері інформаційної безпеки [8].

Адміністративна відповідальність за інформаційні правопорушення, як зазначають В. В. Сидоренко та Е. Е. Саутіна, – це застосування до винної особи, що вчинила правопорушення, заходів впливу, передбачених санкцією порушеної норми інформаційного права в певному регламентованому порядку. Адміністративна відповідальність має публічний характер, оскільки адміністративне покарання є встановленою державою мірою відповідальності за довершене правопорушення й застосовується для попередження вчинення нових правопорушень не лише самим правопорушником, але й іншими особами [7, 55].

Здійснивши аналіз змісту статей КУпАП, де критерієм пошуку було слово “інформація”, ми дійшли такого ж висновку, що й О. В. Стоєцький, а саме: Особлива частина КУпАП містить склади інформаційних проступків у таких главах: 5 “Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров’я населення”; 6 “Адміністративні правопорушення, що посягають на власність”; 7 “Адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам’яток історії та культури”; 10 “Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв’язку”; 12 “Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницькій діяльності”; 14 “Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку”; 15 “Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління”; 15-а “Адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення” тощо. Кожна глава має різну кількість складів проступків у сфері обігу інформації, за які передбачено адміністративну відповідальність. Але найбільш значними за кількістю складів інформаційних правопорушень є глави 7, 10, 12, 15, 15-а, КУпАП [9]. Науковець А. М. Благодарний нарахував більше 20 статей, що безпосередньо стосуються інформаційної сфери, а правопорушень, зазначає він, значно більше, ніж статей. Дослідник також пропонує об’єднати ці норми в одному розділі [10].

Оскільки інформаційні правопорушення – це порушення інформаційних прав, основоположні засади яких закріпила Конституція України у ст. 34, відповідно до якої кожен може вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб, крім спеціально визначених у законі обставин [11]. Таке обмеження здійснюється за допомогою правового інституту інформації з обмеженим доступом, яка, у свою чергу, поділяється за чинним законодавством на конфіденційну, таємну та службову [12].

Досліджуючи питання адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення, що порушують режим інформації з обмеженим доступом, ми виявили 14 статей КУпАП, які передбачають відповідальність за протиправні діяння у цій сфері. Так, адміністративна відповідальність за порушення правил у сфері використання інформації з обмеженим доступом і нині передбачена такими статтями КУпАП: 1) ст. 163-9 “Незаконне використання інсайдерської інформації”; 2) ст. 163-10 “Порушення порядку внесення змін до системи депозитарного обліку цінних паперів”; 3) ч. 3 ст. 164-3 “Недобросовісна конкуренція”; 4) ст. 166-9 “Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму”; 5) ст. 172-8 “Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв’язку з виконанням службових повноважень”; 6) ст. 186-3 “Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень”; 7) ст. 188-31 “Невиконання законних вимог посадових осіб органів Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України”; 8) ст. 188-39 “Порушення законодавства у сфері захисту персональних даних”; 9) ст. 188-40 “Невиконання законних вимог Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”; 10) ст. 195-5 “Незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання

інформації”; 11) ст. 212-2 “Порушення законодавства про державну таємницю”; 12) ст. 212-3 “Порушення права на інформацію та права на звернення”; 13) ст. 212-5 “Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію”; 14) ст. 212-6 “Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем” [9]. Таким чином, значна кількість статей КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за порушення норм законодавства про інформацію з обмеженим доступом, проте далеко не за всі режими такої інформації. Так, адміністративно-правовому захисту на даний час підлягають: комерційна, службова, державна, фінансова таємниці та персональні дані як різновид інформації з обмеженим доступом. Проте не передбачена адміністративна відповідальність за порушення режимів лікарської та медичної таємниці, таємниці усиновлення, податкової, досудового слідства, банківської та адвокатської таємниці, нотаріальної таємниці, таємниці нарадчої кімнати тощо [13]. Отже, є нагальна потреба у розробці відповідних норм і внесення змін до КУпАП.

Досить велика кількість статей, що передбачають адміністративну відповідальність за інформаційні правопорушення, у тому числі порушення щодо режиму інформації з обмеженим доступом, свідчить про необхідність їх об'єднання в окрему главу. Ця глава повинна мати внутрішню логіку систематизації статей. Аналогічною є пропозиція О. В. Стоєцького щодо потреби внести зміни до КУпАП шляхом виокремлення глави, яка б охоплювала адміністративні правопорушення у сфері інформаційної безпеки. На думку дослідника, якщо родовим об'єктом даного виду правопорушень будуть суспільні відносини, які виникають у відповідній сфері, пов'язаній із забезпеченням інформаційної безпеки, то безпосередній об'єкт має визначитися залежно від того, яке конституційне право порушується. Так, він пропонує поділити всі адміністративні проступки залежно від того, яке право порушується: адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері збирання інформації; адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері зберігання інформації; адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері використання інформації; адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері поширення інформації. Ті склади проступків, які завдають шкоди комплексно (і праву збирання, зберігання, використання, поширення), науковець пропонує виділяти в окремі статті [8]. Але ми не погоджуємось із запропонованою О. В. Стоєцьким систематизацією інформаційних правопорушень, оскільки, застосовуючи такий підхід для формулювання норм, що передбачають відповідальність за порушення режиму інформації з обмеженим доступом, законодавцеві необхідно буде в одній нормі, скажімо, яка передбачає відповідальність за порушення правил поширення інформації, назвати всі види інформації з обмеженим доступом, наприклад таємниць. Проте одні різновиди таємниць мають публічно-правовий характер (державна, військова, службова, банківська, адвокатська), а інші – приватноправовий (таємниця особистого життя, таємниця усиновлення, сімейна таємниця, лікарська та медична таємниці). Тому, на наш погляд, необхідно формувати норми КУпАП з урахуванням адміністративно-правового режиму конкретного виду інформації з обмеженим доступом.

Узагальнювальне визначення інформації з обмеженим доступом подав В. Ю. Баскаков, визначаючи її як відомості та/або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, доступ до яких обмежено відповідно до законодавства України її власником чи добросовісним користувачем (суб'єктом владних повноважень, фізичною або юридичною особою) у зв'язку з її особливою цінністю для них на

законних підставах. В. Ю. Баскаков також сформулював поняття адміністративно-правового режиму інформації з обмеженим доступом як урегульованого у вітчизняному законодавстві порядку діяльності уповноважених суб'єктів права шляхом імперативного методу правового впливу та системи спеціальних засобів для захисту та охорони суспільних відносин у сфері інформації з обмеженим доступом [14, 6]. За чинним законодавством передбачено три різновиди інформації з обмеженим доступом: 1) конфіденційна; 2) таємна; 3) службова. Кожна інформація має своє законодавче визначення [2]. Але законодавчого поняття режиму цих різновидів інформації немає, що створює передумови для майбутніх наукових пошуків.

Російський правознавець О. С. Соколова визначає адміністративно-правові режими конфіденційної інформації як особливий порядок діяльності суб'єктів адміністративних відносин у процесі документування даної інформації, реєстрації інформаційних ресурсів, що її містять, обмеження доступу до них та їх правового захисту [15]. На її думку, адміністративно-правові режими конфіденційної інформації слід відрізнити від інших правових режимів інформації обмеженого доступу за специфікою їх цілей, суб'єктним складом учасників відповідних правовідносин, загальною спрямованістю, рівнем правового регулювання. Згідно з чинним законодавством таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю, зміст режиму обмеження доступу до яких визначається окремими нормативно-правовими актами. Ґрунтовно дослідила правовий режим службової інформації (таємниці) Г. О. Блінова, визначивши режим службової інформації (таємниці) як сукупність правил, що регулюють інформаційні правовідносин між працівниками органів та іншими особами, предметом яких є службова інформація, дію яких спрямовано на забезпечення інформаційної безпеки органів [16, 41]. Вивчення особливостей окремих видів інформаційних правопорушень у сфері обігу інформації з обмеженим доступом є предметом подальших наукових досліджень.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Порушення режиму інформації з обмеженим доступом – це різновид інформаційного правопорушення, зміст якого полягає у порушенні законодавчо визначеного порядку діяльності уповноважених суб'єктів права щодо створення, використання, зберігання, передачі інформації, доступ до якої обмежено відповідно до законодавства її власником чи добросовісним користувачем на законних підставах у зв'язку з її особливою цінністю для них. На наш погляд, існує нагальна потреба щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення режимів лікарської та медичної таємниці, таємниці усиновлення, податкової, досудового слідства, банківської та адвокатської таємниці, нотаріальної таємниці, таємниці нарадчої кімнати тощо, внесення відповідних змін до КУпАП. Водночас нові правові норми необхідно формулювати в окремі статті КУпАП з урахуванням адміністративно-правового режиму конкретного виду інформації з обмеженим доступом.

Список використаних джерел:

1. Модельный закон об информатизации, информации и защите информации [Электронный ресурс] : Постановление № 26-7 от 18 ноября 2005 года, принято на шестом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ. – Режим доступа : http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_d09/print1329875570254855
2. Полушкин А. В. Информационное правонарушение : Понятие и виды [Электронный ресурс] : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : специальность 12.00.14 “Административное право” ; “Финансовое право” ; “Информационное право” /

А. В. Полушкин ; науч. рук. П. У. Кузнецов. – Екатеринбург, 2009. – 26 с. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1357650>

3. Максименко Ю. Є. Інформаційна деліктологія: проблемні питання [Електронний ресурс] / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Глобальна організація союзницького лідерства. – Режим доступу : <http://www.goal-int.org/informacijna-deliktologiya-problemni-pitannya>

4. Коваленко Л. П. Стан і перспективи розвитку інформаційно-правової відповідальності [Електронний ресурс] / Л. П. Коваленко // Форум права . – 2013. – № 1. – С. 441–445. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_1_76.pdf

5. Максименко Ю. Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки [Електронний ресурс] / Ю. Є. Максименко // Глобальна організація союзницького лідерства. – Режим доступу : <http://www.goal-int.org/informacijni-pravorogushennya-ponyattya-ta-oznaki>

6. Максименко Ю. Є. Засади розвитку інформаційної деліктології [Електронний ресурс] / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Глобальна організація союзницького лідерства. – Режим доступу : <http://goal-int.org/zasadi-rozvitku-informacijnoi-deliktologii>

7. Сидоренко В. В. Адміністративна відповідальність в інформаційній сфері / В. В. Сидоренко, Е. Е. Саутіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 54–57.

8. Стоєцький О. В. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері інформаційної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. В. Стоєцький ; Запорізький нац. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – 19 с.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. : Закон України // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

10. Благодарний А. М. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері / А. М. Благодарний // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 11. – С. 123–126.

11. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. : Закон України // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 р. – № 30. – Ст. 141.

12. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

13. Глуховець В. А. Юридична відповідальність в механізмі забезпечення режиму інформації з обмеженим доступом / В. А. Глуховець // Право і суспільство. – 2015. – № 1. – С. 123–128.

14. Баскаков В. Ю. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. Ю. Баскаков ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2012. – 19 с.

15. Соколова О. С. Административно-правовые режимы конфиденциальной информации в системе специальных административно-правовых режимов [Электронный ресурс] / О. С. Соколова // Юридическая научная сеть “Современное право”. – Режим доступа : <http://www.nauka-pravo.org/m/articles/view/%>

16. Блінова Г. О. Співвідношення правових режимів службової таємниці та персональних даних [Електронний ресурс] // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 39–43. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_8.pdf